

HRVAŠKO SLOVSTVO.

(Piše J. Barle.)

Prepotreben je bil v hrvaškem slovstvu list, kateri bi poučeval in zabaval mladino srednjih šol, kateri bi bil nekakov prehod od listov za nežno mladino k pravim leposlovnim in znanstvenim listom. Takov list smo dobili s »**Pobratim**«-om, katerega že drugo leto dokaj srečno urejuje profesor Peter Marković. Ko je začel »Pobratim« izhajati pod urednikom prof. Jož. Vitaničevićem, sprejela ga je kritika od vseh strani jako neprijazno in ostro obsodila razne sestavke, posebno pa jezik, zato se je mislilo, da bode zaspal. Nu, po sreči je prišel list v druge roke in sedaj napreduje jako lepo. Jezik mu je upravičeno izboren, a podpirajo ga s sestavki malone vsi profesorji srednjih šol. Dasi izhaja vsakih štirinajst dni jedna številka (16 strani) in velja na leto le 3 gld., razširil se je list le slabo med hrvaškim občinstvom (imel je na početku drugega leta neki le poldrugsto naročnikov), a podpira ga največ le gimnazijska mladina. Upamo, da je sedaj bolje, ker ga je tudi vlada na vse strani živo priporočila. Toda oglejmo si rajši najprej kratko prvi letnik, potem pa še dosedaj izšle številke drugega letnika.

Pesmi je obilo in celó prav dobrih od znanih pesnikov, kot Badalića, Kranjčevića, Manojlovića in Milakovića; med njimi je nekoliko tudi prevedenih od raznih znamenitih tujih pesnikov. Pripovednih spisov je tudi dosti, žal, prav malo izvirnih. Med prevodi omenjam posebno ruske narodne pripovedke, katerih je v vsaki številki nekoliko, in katere je prav izborno prevedel ravnatelj M. Divković. Ruske narodne pripovedke se odlikujejo po kratkem, jedrnatem zlogu, in so podobne jugoslovanskim. Tu bi si usodil opomniti, naj bi se zapisovale in priobčevale tudi hrvaške narodne pripovedke, ker če mladina rada prebira ruske, koliko rajša bi čitala domače! Res so v »Pobratim«-u lanskega in letošnjega leta priobčene tudi kake dve — tri hrv. narodne pripovedke, ali kaj koristi, ker se jim ni ohranil narodni značaj (ako izvezam ono iz Bosne), ker jih zapisovalec ni zapisal takó, kakor jih je čul, ampak po svoje. V kakem otroškem listu bi še smeli tako prirejati narodne pripovedke, ali v listu, ki ga čita že bolj odrasla mladina, ne. Naj zvé, kako priprosti narod govori in misli. — Ne smem pozabiti niti mohamedanca, Ibrahima bega Repovca, kateri nam kaže vshodno književnost, predstavljajoč kratke poučne »arapske priče« in »poslovice«. Ker gojé mohamedanci iz Bosne hrvaško knjigo, naj je tudi med »Pobratim«-ovimi pisatelji nekoliko mohamedancev. Nisem se motil, ocenjujoč Lepušićeve slike iz Bosne, da bodo baš one pridobile hrv. knjigi mnogo novih prijateljev in podpirale zlogo s hrvaškimi mohamedanci, ker jih, kakor čujem, prebirajo in razširjajo, kakor da so z medom namazane.

Najzanimivejši del v celem »Pobratim«-u je »pouka«, ker tu deluje mnogo učenih močij, in baš tu se bode mogla hrv. mladina največ naučiti. Kaj dobro so došli gimnazijcem življenjepisi raznih znamenitih móž, bodisi učenjakov, bo-

disi pesnikov, kot Sofokla, Ovida, Horaca, Schliemann in vojvode Alkibiada. Prof. Senc je opisal domače življenje starih Grkov, Ljubomir Ivanović je pokazal v pravi sliki razne spiritistiške goljufije, Gavro Manojlović je napisal lep članek o preporodu laške književnosti, a dr. J. Scherzer je podal razpravi o slavni pesmi o Nibelungih in o Gudruni. Ne bodem našteval drugih razprav, katere so napisali večaki, in ki učé hrvaškega dijaka o raznih strokah in mu sladé to, kar se uči v šoli. Tudi »Svašnice« so zanimive, a posebno se veseli mladi svet raznih nalog in ugank, saj ni kar takó, če vidi v prihodnji številki med onimi bistrimi glavicami, katere so rešile uganko, tiskano tudi svoje ime.

O letošnjih številkah reči mi je isto, kar o lanskem letniku. Med pesmami omenjam le Milakovića: »Sonetni vijenac o mladini.« Izmed poučnih člankov pa omenjam: »Zoranićeve plnine« (iz stare hrvaške književnosti), »Parzival Wolframa iz Eschenbacha«, »Vergilijev podzemni svet«, »Kad i kako izgubi Hrvatska Dalmacijo?«, »Rimske Katakombe« — kateri so vsi jednako izvrstni in zanimivi.

»Pobratim« prinaša v vsaki številki po jedno sliko, največ iz prirodoписа. Dasitudi ne trdim, da ne bi bile i te slike koristne, vendar bi želel, da bi se včasih tudi ozirali vsaj nekoliko na Hrvasko. Kakó bi razveselilo dijaka-čitatelja, ko bi zagledal v listu sliko iz svoje domovine ali pa še celó iz znanega mu kraja! Nu, in tudi slika kakega domačega književnika bi se lahko natisnila. Večkrat so res one slike tako nekako nezanimive.

»Pobratim« izvršuje dobro svojo nalogo, dijakom je lepa podpora, in v nekoliko letih bi se obdelali lahko vsi bolj zanimivi pojavi iz raznih predmetov v kratki, poljudni obliki. Sile so izvrstne, a »Pobratim«-u želimo mnogo čitateljev.

»**Cesarizam i bizantinstvo**« u poviesti iztočnog razkola. Napisao dr. Ivan Marković, franjevac države presv. Odkupitelja. Dio II. Zagreb 1891. Vel. 8°. Str. 648. — V tretji številki letošnjega »D. in S.« smo objavili prvi izvezek tega imenitnega dela, katerega drugi del je izšel ne dolgo pozneje, dasitudi na naslovni strani bemo l. 1891, kakor da bi bil izšel že lani. — V prvem delu je pisatelj pokazal smer in duha bizantinske vlade in njene cerkvene politike od Konstantina Vel. do Focija, v drugem delu pa preiskuje žalostne nasledke Focijevega razkola, politiko poznejših cesarjev in druge vzroke, ki so posredno ali neposredno vplivali na cerkev in utrjevali razkol. Idimo za pisateljem in oglejmo si njegovo razkladanje!

V starem poganskem Rimu je bil cesar ob enem tudi najvišji duhovnik — »pontifex maximus« — in kot tak je imel v svojih rokah ne samo telesa, ampak tudi duše svojih podložnikov.

S Konstantinom Vel. se začenja vrsta krščanskih vladarjev, krščanska cerkev je stopila iz katakomb v javnost in si pridobila meščansko pravico, toda čakala jo je že druga borba. Tradicija poganskih cesarjev se je globoko ukoreninila in se ni dala z lahka izrovati. Država ima sicer veliko moč, ali njena oblast sega le na

zunanj, telesno stran podložnikov, do njih vesti nima nikake pravice, nad njihovimi dušami ima oblast le cerkev. A naslov »pontifex maximus« poganskih cesarjev je bil preveč omamljiv, da bi ga bili cesarji sedaj opustili.

Utemeljitelj cerkve je dal svojo oblast le apostolom brez ozira na posvetne vladarje, zato je prvi pogoj za obstanek prave cerkve sloboda. Cerkev ne sme nikdo ovirati v njenem delovanju, ker ima najvišji namen: zveličanje duš; država skrbi neposredno za časno srečo svojih podložnikov. Kakor je pa duša višja od telesa in zmoter višji od sredstva, tako je tudi cerkev višja od države. Vendar ni država sužnja cerkve, ampak ima vso slobodo v svojem delokrogu, cerkev ji le kaže pravi pot in ji pomaga v njenih opravilih. Tako naj bi bilo med cerkvijo in državo. Svetovna in cerkvena zgodovina pa nas uči, da ni bilo vedno in povsodi tako, marveč da je država večkrat posegala v delokrog cerkve. Tako je bilo na zahodu, kar nam spričujejo orjaške borbe rimskih papežev za slobodo cerkve, tako — in še hujše — je bilo tudi na vshodu.

Kakor skrben vrtnar odstranjuje od mladega drevesca vse, kar bi mu oviralo rast, tako je tudi nebeški vrtnar odpravil iz Rima cesarski prestol, da bi njegova senca ne dušila mladega drevesca — cerkve, ki ima korenine v Rimu. — Bizantinski vladarji pa so nadaljevali pod plaščem krščanstva staro pogansko politiko, izvzemši Teodozija V. in še nekatere druge. Njihova volja mora biti zakon podložnikom, njihova krvoločna in nesramnost ne zaostajajo mnogo za Neronovim ali Domicijanovim. Cerkev sicer ne preganjajo s surovo silo (dasitudi brez tega ni bilo), ampak jo polagoma vklepajo v verige državnega absolutizma, kar je še nevarnejše. Cerkev se je nekoliko časa upirala sebični politiki cesarjev in se borila za svojo slobodo, toda prehitro so izginili na vshodu Atanaziji, Baziliji, Krizostomi in drugi neustrašeni branitelji cerkve, njeni škofje so izgubili pogum, da bi se upirali nenasitnemu zmaju — cesarizmu. Na vshodu je polagoma izginjal pravi cerkveni duh, temnilo so se pojmi o pravi cerkvi Kristusovi, in država je dobivala vedno večjo moč nad cerkvijo; čim bolj se je vshodna cerkev odmikala od Petrove stolice, tem globlje je padala v sužnost države. V devetem stoletju, ob času Focija, je država dosegla, kar je želela: cerkev je postala njena dekla. Od Focija do propasti bizantinskega cesarstva imamo na vsaki strani bizantinske zgodovine brezštevilnih dokazov, da je cerkev bila slepo orodje države, posebno kolo v stroju državne uprave. Kadar se cesarju poljubi ali politika tirja, zjedini se vshod z Rimom, in po njegovi zapovedi ga zopet zapusti. Na cerkvenem zboru v Lijonu l. 1274. in v Florenciji l. 1438. se je slovesno sklenila zveza z Rimom, toda kmalu potem so ravno tisti, ki so zvezo podpisali, svoje rojake podpihovali proti Rimu. — Tako lahkoumno so ravnali Grki z najvažnejšimi rečmi.

Zadnji bizantinski vladarji so se večkrat potovali za unijo, seveda le iz političnih vzrokov, in tudi nekateri patrijarhi so se je iskreno držali,

toda narod ni hotel več ničesar slišati o Rimu. — Ko je ob koncu petega veka nastal razkol pod patrijarhom Akacijem, obračali so verniki oči na zahod in menihi carigradske občine so bili glavna bramba prave cerkve in cerkvene slobode proti samovolji cesarjev in proti nevrednim poglavarjem vshodne cerkve. V petnajstem veku so pa bili menihi in prosto ljudstvo najhujši sovražniki unije. Od kodi ta izpremembra? — Prosto ljudstvo celi deseti in enajsti vek ni nič slišalo o najvišjem pastirju cerkve, nasledniku sv. Petra, pač pa so mu njegovi višji pastirji in poglavarji vlivali v srce sovraštvo do zahodne cerkve, rimske papeže so mu slikali kot največje sovražnike grškega naroda in bizantinske države. — Cezaristična politika, napuh, nevednost, sovraštvo in preziranje vsega, kar je spominjalo na zahod, prišlo je do vrhunca v enajstem stoletju v drugem Fociju — Mihaelu Cerulariju, ki je Focijevo delo popolnil in dovršil.

Veliki zgodovinski dogodki ne nastajajo hipoma, ampak so posledica mnogih vzrokov, katerih korenine segajo daleč v zgodovino posameznih narodov. Cesarizem je glavni, ali ne jedini vzrok cerkvenega razkola. Pisatelj se v drugem delu ozira tudi na druge činitelje, ki so podpirali in utrjevali razkol. Prvi tak činitelj je bilo prirojeno nasprotje med grškim in latinskim življenjem, katero se javlja, odkar so si Rimljani osvojili Grško; sčasoma je nasprotje vedno bolj raslo. To nasprotje je imelo svoje korenine v različnem značaju obeh narodov, v slovstvu in političnih razmerah. Ko se je na zahodu ustanovilo germansko-rimsko cesarstvo, razburilo se je staro sovraštvo še bolj. Ni dvombe, da je cesarstvo Karola Vel. precéj vplivalo na utrjevanje razkola, toda ta bi bil nastal, ko bi se tudi rimsko cesarstvo ne bilo ustanovilo; zakaj že več stoletij pred Karolom so se kazala očitna znamenja, da bode v vshodni cerkvi nastal prevrat, in to se je res zgodilo v devetem in enajstem stoletju.

(Konec.)

ČEŠKO SLOVSTVO.

Církev vítězná. Životy Svatých a Světíc Božích. Pořadem roku občanského sepsal František Ekert, duchovní správce na Karlově v Praze. Svazek první. — Podíl údů Dědictví Svatojanského čís. 79 na rok 1892.

To je zopet veliko delo, katero je pričel pisati Slovencem dobro znani gospod Fr. Ekert, sedaj župnik v Pragi. Pred nekaj leti je opisal v dveh debelih zvezkih »Posvatná místa pražská«, sedaj piše pa življenje svetnikov in svetnic božjih. To delo spada prav za prav v bogoslovje, a omenjamo je v svojem listu zaradi posebnega značaja, ki ga ima: značaj ima namreč slovanski. Opisuje gospod pisatelj sicer slavne svetnike, znane po vsem katoliškem svetu, a kjer le more, opiše nam svetnika rodú slovanskega, ali ki je vsaj deloval med rodом slovanskim. Največ seveda je opisanih čeških, n. pr. blažena Zdislava (1. dan prosinca), blažena Mlada Přemyslovna (opatinja), v 8. dan svečana; blaž. Anežka Česká, v 2. dan sušca; blaženi Klement